

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערבים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישיװא זי"ע

שבועות-קבלת התורה

יוצא לאור ע"י

מכון

ברכת נפתלי

להוצאת ספרי רבוה"ק זצלה"ה

ע"ש הרה"צ רבי נפתלי צבי בן כ"ק

אדמו"ר רבי ברוך זצ"ל מווישיװא

מאנסי נ.י.

לעשות את השבת מכח עצמו אזי ברית הוא לעולם, וזה שנאמר (שמות ל"א י"ד) ושמרתם את השבת כי קוד"ש הוא לכם, היינו שקודש קיים לעולם, ע"ד דא'י' ב'פ' חלק (צ"ב ע"א). וזהו כשהוא ע"י לכם שהנכם מקדשים את השבת מכח עצמכם אתערותא דלתתא, וזש"א הפייטן (יוצר לפרשת החודש) ראשון הוא לכם, שבא ההתעוררות מלמעלה לפסוח עליכם, כמו שאיתא בשם הרה"ק הר"ב ממועזיזי זי"ע על הפסוק ופסח ה' על הפתח, אעפ"י שבכל השנה אומר השי"ת פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם (עי' מדרש רבה שיר השירים ה' ב') אבל בליל פסח הקב"ה פוסח ודולג גבול פתח זו ומקדש את ישראל בלי אתערותא שלהם, ואעפ"כ עלינו למלא בקשתו יתב' להתקדש בתוכם מצד עצמינו שיהי' קדוש לעולם בלי הפסק.

והנה להגיע לקדושה אפשר אפילו ע"י שמתנהגים בענינים הגשמיים אכילה ושתייה וכו' רק שיהי' בכוונה רצויה, וכדפירשו בספרים אתקינן סעודתא עלינו לתקן סעודתא מלשון סעד ותמיכה, דמהימנותא שלימתא שע"י הסעודה נבוא לאמונה שלימה הגורמת לקדושה ושיהי' חדותא דמלכא קדישא כיון שע"י אמונה יש שכר גם בהאי עלמא, כמאמרם ז"ל (עי' ביצה ט"ו ע"ב) כל מה שאוכלים ישראל בעוה"ז אינו אלא בשכר אמונה (עיין בחנוכת התורה פרשת יתרו) וזהו רצונו וחדות ה' הוא מעוזכם. ומשום הכי בניסן ישועות בו מקיפות ופירש זקה"ק בצ"צ מקיפות מלשון החנוני מקיף היינו שקוב"ה מקיף באתערותא דלעילא עד שנעשה אתערותא דלתתא מצידנו ונוכה לטוב לנו כל הימים.

כולי עלמא מודי דבשבת נתנה תורה (שבת פ"ו ע"ב). ואפשר לומר על פי מה דאיתא בכתוב (קהלת ט' י"ז) דברי חכמים בנחת נשמעין, ור"ל דכשיש נחת לישראל נשמעין דברי חכמים שומעין ומבינים דברי תורה כי ח"ו על ידי יסורין לא שמעו אל המלך מקוצר רוח, ויען שבשבת יום מנוחה הוא וכל דינין מתעברין מיניה על כן כולי עלמא מודי דאז מקבלין התורה, וזה

ועשית חג שבועות לה' אלהיך מסת נדבת ירך אשר תתן **כאשר יברכך ה' אלהיך** (דברים ט"ז י'). אפשר לומר עפ"י דאיתא בספה"ק בני יששכר (לחג המצות) דביום ראשון של פסח בא אתערותא דלעילא מלמעלה שלא בהדרגה אבל אין לה קיום, ע"כ עלינו לעלות ממדרגה למדרגה ע"י מ"ט ימי ספירת העומר אתערותא דלתתא עד חג השבועות, וזה שאמר הכתוב ועשית חג שבועות לה' אלהיך על ידי מסת נדבת "ידך" דייקא, היינו שהקדושה שאנו מגיעים לה בחג השבועות הוא מסת נדבת "ידך" ע"י מעשינו בימי הספירה ויש לה קיום, יוצא מזה שמה שבא מאתערותא דלעילא לבד אין לו המשך ומה שבא על ידינו נמשך והולך.

ובזה יש ליישב קושית התוס' (פסחים ק"ב ע"ב ד"ה רב אמר) שהקשו על הרשב"ם שכן דטעם שאינו מזכיר בשמים ביו"ט שחל במוצ"ש מכיון דטעם בשמים משום איבוד נשמה יתירה וביו"ט נמי איכא נשמה יתירה, והקשו ממ"נ אם יש ביו"ט נשמה יתירה ומה"ט אין מברכין על הבשמים כשחל יו"ט במוצאי שבת מדוע אין מברכין על הבשמים מיו"ט לחול, עיי"ש, רק די"ל דבאמת ביו"ט יש ג"כ נשמה יתירה אבל החילוק הוא דשל שבת גדולה מאד כיון שבא מכח עליון מאתערותא דלעילא ולעומת זה במוצאי שב"ק שנפסק קדושת השבת גם הנשמה הולכת לה וכגמ' ביצה (ט"ז ע"א) נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו שנאמר שבת וינפש כיון ששבת ווי אבדה נפש, משא"כ של יו"ט כיון שהוא באה מכוהינו וכידוע שיו"ט תלוי בישראל שמקדשים היו"ט הנשמה יתירה נשארת לעולם, ומשו"ה אין מברכים על הבשמים לא ביו"ט שחל במוצאי ש"ק כיון שגם ביו"ט ישנה נשמה יתירה ואעפ"כ אין אנו מברכים על הבשמים במוצאי יו"ט כיון שהנשמה יתירה של יו"ט נשארת אצלנו כנ"ל.

והנה אף שהנשמה יתירה של שבת באה מכח עליון כשזוכין

שנרמז בהכתוב (בראשית ל' ד') ואבנה גם אנכי ממנה, אבנ"ה ר"ת אז ביום השביעי נחת בחינת נחת ואז יהי גם "אנכי" קבלת התורה ממנה. ולזה במתן תורה נאמר (שמות כ' י"א) על כן ברך ה' שם הרחמים את יום השבת, אע"ג דמקודם נאמר ויברך אלהים את יום השביעי (בראשית ב' ג') מדת הדין כיון דלקבלת התורה הקדושה נצרך רחמים.

והנה בקרא כתיב (משלי ג' ט"ז) אורך ימים בימינה למיימינים בה, שלומדים התורה בלתי עושר וכבוד ח"ו, ורק חכז"ל במס' שבת (פ"ג ע"א) דרשו במדת קל וחומר שהוא נגד מדת אל ב"ג מדות כידוע מספרים הק'. בחינת חסד אל, שלמיימינים בה אורך ימים איכא וכל שכן עושר וכבוד, והיינו כנ"ל שלקבלת התורה נצרך הרחבה, ולכן קמ"ח תור"ה עה"כ עולה עצר"ת זמן מתן תורה, שלקבלתה צריכים גם לקמח כדאיתא בכ"ק של אאמו"ר מרן הק' זצלה"ה (בליקוטים לספר בראשית על הפסוק הואיל משה באר את התורה).

קוב"ה אורייתא וישראל חד הוא (זה"ק פר' אחרי). "חד" הוא אחד שעולה עם האותיות והכולל כמס' טו"ב, וידוע מספד"ק דשם הויה במספר קטן עולה טו"ב בחי' טוב ה', דבמקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו לחשוב המס' קטן, וכן תורה במספר קטן עולה טו"ב כי טוב סחרה ואין טוב אלא תורה, וכן עמ"ל במספ"ק טו"ב. והיינו כשאיש ישראל מקטין עצמו לבחי' קטן אז הוא טו"ב וקוב"ה עמו וטוב לו כי אני את דכא (עי' סוטה ה') וזוכה לתורה שהולכת דוקא למקום נמוך בחי' ענוה, ונעשה יחוד קוב"ה אורייתא וישראל, טו"ב כנ"ל.

בגמ' שבת (פ"ה ע"א) בשעה שעלה משה למרום וכו' אמרו מלאכי השרת תנה הודך על השמים אמר לו הקב"ה למשה אחוז בכסא כבודי וחזור להם תשובה. י"ל דמלאכי השרת טענו תנה הודך על השמים מדינא דבר מצרא, אולם יש דיעות (עי' בש"ך חו"מ סי' קע"ה) דבבן לא שייך דינא דבר מצרא, ועי' בבני יששכר (מאמר י"א אות ח"ו תשרי) דמתשובה שהקב"ה מקבל תשובתו יש ראי' שאנחנו בנים למקום דקיימ"ל (קידושין ל"ב ע"א) דאב שמחל על כבודו כבודו מחול. לכן א"ל הקב"ה למשרבע"ה אחוז בכסא כבודי שלשם מגעת התשובה כמאמרם ז"ל (יומא פ"ו) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד והחזר להם תשובה שיש לנו דין בנים ולא שייך דינא דבר מצרא. והנה הגם דהש"ך מסופק אם שייך בבן דינא דבמ"צ מ"מ כבר מסיק באסיפת זקנים פ' המקבל כהר"ף דבן קודם למצרון, ואפי' בזמן שאנו תשושי כח בתורה ובעבודה בבחי' אשה מ"מ כבר מסיק החת"ם סופר בתשובותיו (חלק חו"מ סי' י"א) דגם בבת במקום בן שייך הלכה זו, וידינו על העליונה, ונזכה לתורה שבזכותה נגאלנו ממצרים, וכמאמר הקב"ה למשרבע"ה (שמות ג' י"ב) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים

על ההר הזה.

ובאמת נראה לפענ"ד דלא שייך טענת מצרן גבי קב"ה דמלא כל הארץ כבודו וגם אנחנו קרובים אליו. וזש"נ (תהלים קמ"ה י"ז י"ח) צדיק ה' בכל דרכיו קרוב ה' לכל קוראיו, היינו שצדיק ה' בכל דרכיו ולא תקשה האיך לקח התורה מהמצרן, המלאכים, ונתן לנו עם ישראל, על זה מתרץ קרוב ה' לכל קוראיו וגם אנו בר מצרא. וזה שאנו אומרים בתפילה ברוך הוא אלהינו וכו' ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו הוא יפתח לבנו בתורתו היינו שנתן "לנו" דוקא תורת אמת, ועל טענת מצרן יש תשובה וחיי עולם שכינתא הקדושה חיות כל העולמות נטע "בתוכינו" ואנו ג"כ קרובים ובדין מגיע שיפתח לבנו בתורתו.

אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו ברוך אתה ה' נותן התורה. מתחיל אשר נתן לנו לשון עבר ומסיים נותן התורה לשון הווה, וי"ל דבמתן תורה היה הקול קול גדול ולא יסף (דברים ה' י"ז) ומתרגמינן ולא פסק שקול מתן התורה נמשך תמיד, וזש"ה (תהלים קמ"ז ט"ט) מגיד דבריו ליעקב ולא אמר הגיד דבריו כי הוא מגיד דבריו בכל עת. וז"ש אשר נתן לנו בשעת מתן תורה אבל לא באותו זמן בלבד רק חיי עולם נט"ע בתוכינו ולא יסף והוא מתחדשת בכל יום ושפיר מסיים נותן, בכל עת, התורה.

ובאו כולם בברית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד ופתחו וענו ה' אחד ברוך הנותן ליעף כח. עי' בס' שדי חמד (כללים מערכת אות ח') שדן איך התחייבו ישראל לקיים התורה"ק כיון שאינה דבר קצוב ולא קני, ומשני במלך וכן לצבור לא שייך דבר קצוב וקונה אף שאינו קצוב. ודבר זה מרומז במתן תורה (שמות י"ט ה') ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו' והייתם לי סגולה וגו' כי לי כל הארץ, היינו כי לי כל הארץ ואני "מלך" הארץ ובמלך לא שייך דבר שאינו קצוב, גם ואתם תהיו לי גוי קדוש, "צבור", ובצבור גם כן לא שייך דבר שאינו קצוב.

וזש"ש הפייטן ובאו כולם בברית יחד, ר"ל ובאו "כולם" בברית יחד ויש להם דין צבור ולא שייך לומר שאינם קונין כיון שאינו קצוב, וע"כ נעשה ונשמע ושפיר התחייבו לקבל התורה אפי' שאינו קצוב ואמרו כאחד אפי' אם יש להם דין אחד מכל מקום פתחו וענו כיון שה' אחד מלך העולם חל עלינו הקנין, דבמלך אינו שייך דבר שאינו קצוב כנ"ל, ועוד כיון דעיקר הטעם דדבר שאינו קצוב לא קני דלא סמכי דעתו אם יוכל לקיים עז"א ברוך הנותן ליעף כח ובזה סמכי דעתי'.

מה שנוהגים לאכול מאכלי חלב בשבועות. יש לומר על פי מה דאיתא בגמרא (ב"מ פ"ו ע"ב) שבזכות שלקח אברהם אבינו חמאה וחלב זכו ישראל להנני ממטיר לכם לחם מן השמים ואיתא במכילתא (פרשת בשלח סי' ט"ז) ר' שמעון בן יוחאי אומר

לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן בלבד והרי שבזכות החלב זכו לתורה

מתן תורה

ויחן שם ישראל. אפשר לומר דהנה הר"ת של ויחן שם ישראל מכוון לר"ת ולחם שמים ישיביעם (תהלים ק"ה מ'), וגם וילכו שניהם יחדיו (בראשית כ"ג ו'), וכן ויבא יעקב שלם (בראשית לג ח'), כולם מכוונים הר"ת, והיינו עפ"י דא"י באלשיך הקדוש (פר' בשלח בפר' המן בד"ה והנה דרך רמז בענין המן) בענין מה שאמרו חז"ל באבות (פ"ג מ"ג) אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח, איזה מהם קודם אם לחם קודם או תורה קודם, ואפשר לומר ששניהם יבואו ביחד, ורא"ה מיעקב אבינו ע"ה שבא שלם בגופו, בתורתו בממונו כמו שדרשו חז"ל (שבת לג ע"ב), וזה שנרמז כאן שצ"ל ויחן שם ישראל קבלת התורה יחד עם ולחם שמים ישיביעם, וילכו שניהם יחדיו, והראיה מויבוא יעקב של"ם הר"ת שלימות לחם ממון והמ"י.

ויחן שם ישראל נגד ההר, ומשה עלה וגו'. וברש"י כאיש אחד בלב אחד. י"ל ע"ד שפירש הפסוק (שמות י' כ"ג) לא ראו איש את אחיו, ר"ל את מצבו של אחיו, וממילא לא ריחם עליו, ועי"ז אין מרחמים עליו מן השמים וכמאמר חז"ל (שבת קנ"א ע"ב) כל שאין מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים, וע"כ ולא כמו איש מתחנניו שלא נתרומם מזלו, אבל בשעת מתן תורה כתיב (שמות י"ט ב') ויחן שם ישראל נגד ההר, ופירש"י כאיש אחד בלב אחד, ולכך ומשה עלה, להמליץ טוב בעדם לרומם קרנם. ועד"ז י"ל בדרך צחות מאמר חז"ל (ש"ר פ' י"ד) שהחושך היה כעובי דינר זהב, ר"ל שהממון הוא המבדיל בין איש לרעהו, לכן כתוב שם לא ראו איש את אחיו, וכנ"ל, הש"י ירחם.

ויחן שם ישראל נגד ההר, וברש"י שם כאיש אחד בלב אחד, היינו שהיו ישראל דבוקים ברבם משה שהיה חוט השדרה המחוברם, וע"כ כשאמר השי"ת אנכי ה' אלהיך בלשון יחיד היה המכוון לכל ישראל הכלולים בו. ולפי"ז ליתא לכאורה לסגנון שמובא ברש"י שם למה אמר בלשון יחיד אנכי ה' אלהיך ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, דהא לכך אמר בלשון יחיד משום שהיו דבוקים במשה רבם, אך מ"מ המליץ משה רבינו ע"ה למה ה' יחרה אפך בעמך לא להם צוית לא יהיה לך אלהים אחרים אלא לי לבדי, היינו שבשעת העגל שנתפרדו מרבהם ואמרו כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו, ולכן טען שפיר משה רבנו ע"ה לי צוית ולא להם. והנה משה רבינו אף שטען לי צוית ולא להם, בכ"ז לא רצה להיות נפרד מישראל, על כן אמר ועתה אם תשא חטאתם הרי טוב ונהיה בעזהשי"ת טוב, ואם לאו מחני נא מספרך, ספר

צדיקים, ועדיף לי להיות עם ישראל אפילו בספר הרשעים, ועי"ז אמר לו השי"ת, מי אשר חטא לי אמחנו מספר הרשעים, וממילא יהיו עמך בספר הצדיקים.

ויחן שם ישראל נגד ההר וגו' הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגו'. ידוע דהפוגם במדת יסוד, והמפרר פרורין קשה לעניות, ומדה טובה מרובה דע"י שמירת היסוד זוכים לעשירות, והנה אותיות קודם הר"ה הם ד"ק, ולאחריו ו"ש, וביחד הוא קדוש, ע"ד שפירש הר"ה ק רבי שמשון מאוסטרופולי צ"ל הגבל את ההר משני צדדיו וקדשתו, וכדא"י גם בצמח צדק בשם חותנו זי"ע, ועי"ז זוכים לעשירות. וזש"נ (דברים ב' ג') רב לכם סב את ההר הזה פנו לכם צפונה. פי' רב לשון גדולה, גדולה תהיה לכם סוב את ההר להיות קדוש הנ"ל, שאותיות מסביב להר הם קדוש, ועי"ז פנו לכם צפונה הרומז לעשירות כמאה"כ (איו"ב ל"ז כ"ב) מצפון זהב יאתה, והנה לתיקון יסוד זוכין ע"י מסי"נ, כי נפ"ש עולה צדי"ק יסוד"ד עול"ם, המרומז בתיבת אנכ"י שהוא הר"ת של אנה נפשי כתיבת יהבת (עיין מס' שבת ק"ה ע"א), והנה אלי"ך בע"ב הענ"ן גימ' קר"י, לכן אנכ"י שהוא ענין מסי"נ שמרומז בנוטריקון הנ"ל, מתקנו, ועפ"י האמור יל"פ הפסוק הנה אנכי בא אליך בעב הענן, פי' דאנכי הרומז למסי"נ, בא לתקן חטא קרי שנרמז באלף בעב הענן כנ"ל, ועי"ז בעבור ישמע מלשון קבוץ ואסיפה כדכתיב וישמע שאול, (שמואל א' כ"ג ח') שיקובצו הטיפות הנדחות בדברי עמך, עם משה שהוא דעת כלליות ישראל, אשר יסוד עולה עד הדעת. וזש"ה ויחן שם ישראל "נגד" ההר אשר מנגד רואה שני הצדדים של אותיותיהם שהם "קדוש", ועי"כ ומשה עלה אל האלהים הדעת של כלליות ישראל נתעלה.

אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. ופירש"י לא פחות ולא יותר, ולכאור דבריו י"ל דהנה הדורש לפני העם, לפעמים יש לו לקצר בדברים כדי שלא יהא עליהם למשא וישליכו הדברים אחר גיוס ואולי מה"ט אמרו בגמ' (פסחים ג' ע"ב) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה אך לפעמים יש צורך לדבר באריכות כדי להכניס העמל אל לב השומעים, והנה כ"ז הוא כשאין הדברים יוצאים מהלב, אבל בדברים היוצאים מהלב אינם צריכים שום פעולות כדי שיכנסו ויתקבלו בלב השומעים, והנה משה רבנו מגודל ענותנותו בודאי חשב שדבריו אינם יוצאים מהלב, וחשש הקב"ה שיהסס בדעתו לקצר או להאריך בדיבורים כדי שיתקבלו הדברים בלב ישראל, לזה אמר אלה הדברים, לא פחות ולא יותר, כיון שהם דברים יוצאים מהלב, וז"ל הרמז בגמ' (קידושין ל"ב ע"ב) מניין לזקן שלא יטריח, ת"ל זקן ויראת, פי' שלא יטריח באריכות הדברים, ת"ל זקן, היינו זה

בצירוף רבים, נמתיק סוד, ר"ל הנסתר שהוא הרחמים מתוך "לנו" שגימ' אלהים דין, אבל בבית, אצל בני הבית שאין להם דעת, אלהים נהלך ברגש, ר"ל הם מרגישים רח"ל רק הדין ח"ו, ויש לרחם עליהם.

וזשה"כ כה תאמר בלשון רכה לבית יעקב אלו הנשים, שאינם מבינים הרחמים שבהסתרה, ותגיד דברים קשין כגידין לבנ"י, שהם יודעים ומבינים שבתוך הדין יש רחמים. אבל לע"ע בגלותנו שדעתנו קלות כנשים, בודאי צריך לרחם גם עלינו להשפיע עלינו חסדים נגלים, לכן בקשתנו בתפלותינו גלה כבוד מלכותך עלינו שהוא ברחמים, והופע והנשא עלינו לעיני "כל" חי, כינוי לנשים ע"ד דכתיב בחוה אם "כל חי" (בראשית ג' כ'), שיהיה הרחמים בגלוי, וע"ז נאמר אין לנו עסק בנסתרות רק שיהיה רחמים וחסדים גלויים.

אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי וגו'. י"ל דידוע דסיבת חטא הידוע הוא ע"י ראיית העין, וכמשאחז"ל מובא ברש"י שלח (ט"ו ל"ט) עין רואה ולב חומד וכלי המעשה גומרין. ומשו"ה גבי יוסף הצדיק שומר הברית נאמר (בראשית מ"ט כ"ב) בן פורת "עלי עין", ר"ל שהתגבר על ראיית העין. ועיין בטור או"ח סימן א' דראיית העין הוא בחינת קל כנשר, ומשו"ה נש"ר עולה תק"ן רומז לתיקון הברית, וזש"ה (דברים ל"ב י"א) כנשר יעיר קינו על גוזליו, דייקא ירחף, ואינו מפזר למקום אחר חו"ש, בזכות זה יקחהו ישארו, ירוממוהו הש"י על "אברתו" בזכות אבר המיוחד ברית קודש, ועי"ז הוא מקודש בכל מעשיו, וזש"ה ה' בד"ד ינחנו, בד"ד ר"ת בכל דרכיך דעהו (משלי ג' ו'), ואין עמו אל נכר, כי הפוגם בחטא זה הוא כעובד ע"ז כמבואר במס' נדה (י"ג ע"ב) וע"י ששומר הברית אין עמו אל נכר, ועי"ז נתקדש לבו ומוחו שהורע נמשך ממנו.

ובזה יש לפרש מאה"כ (תהלים ע"ג י"ז) ואחשבה לדעת זאת עמל הוא בעיני, הנה עמל ר"ת עין מח לב, וזהו ואחשבה לדעת זאת, ר"ל איך מתקנים ומקדשים אותם להגיע לבחינת דעת קדושת היסוד שעולה עד הדעת, ע"ז אמר הוא בעיני, על ידי שמירת קדושת העינים וכו'. וזה מרומז כאן בפסוק אתם ראיתם, ראיה טהורה, ועי"ז גרמתם אשר עשיתי למצרים מפלת הרשעים, ואשא אתכם על כנפי נשרים, קדושת העין כנ"ל בשם הטור, ונתבטל בחי' ע"י, ואביא אתכם אלי, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את "בריתי" והייתם לי סגולה. לכן כשנסתלק יעקב אע"ה שנסתמו עיניהם ולבם של ישראל (רש"י בראשית מ"ז כ"ח), קרא לבנו ליוסף שהוא יסוד צדיק ואמר לו (שם פסוק כ"ט) שים נא ירך תחת ירכי, להתחזק בקדושה זו.

שקנה חכמה, ויראת, שיהא יר"ש מרבים ואז יהיו דברים היוצאים מהלב ונכנסים מיד ללב.

תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל אתם ראיתם וגו'. ג' אתם במסורה, כאן, ב' אתם נצבים (דברים כ"ט ט'), ג' אתם עדי (ישעי' מ"ג י'), וי"ל בהקדים מה שהרשב"א אומר הטעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, כיון שהמצוות מעידין על מציאותו ואחדותו יתב"ש, ואסור ליטול שכר להעיד, אבל בעוה"ב שיהיה מלאה הארץ דעת וא"ז לעדות שפיר יהיה אפשר לקבל שכר, ואי' (בחו"מ סי' ל"ד סי"ח) שהאיסור לקבל שכר הוא רק כשכבר ראה העדות ורוצים לשלם שיעיד, אבל מותר לקבל שכר לילך לראות העדות. וזש"ה (תהלים ל"ד) לכו בנים שמעו וגו', ואזי מי האיש החפץ חיים לראות טוב יקבלנה גם בהאי עלמא, בשביל ההליכה לראות העדות. וזש"ה (דברים י"א כ"ו) "ראה" אנכי נותן לפניכם היום ברכה, דעל עצם הראיה בגדלות הבורא, אנכי נותן לפניכם היום אפילו בעוה"ז ברכה. ובהו י"ל מה שאמר בועז לרות (רות ב' י"ב) ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה אשר באת, ובמדרש רות אמר ר' חסא אשר באת, ובפרשת דרכים פרק י' כל הדרשנים היו תמיהים מה ר' חסא מחדש בדבריו, ולהנ"ל יובן ישלם ה' פעלך, בעוה"ז, ותהי משכורתך שלימה לעוה"ב, ולכאורה אמאי מגיע השכר גם בעוה"ז, וע"ז בא ר' חסא ומחדש דבר זה "שבאת לראות" ומגיע השכר גם בעוה"ז.

ובזה נבוא לביאור הפסוק כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים, אמירה רכה, שמתן שכרם בצדם, דכיון שאינן כשרין להעיד (שבעות ל' ע"א) יכולים לקבל שכר מצוות גם בעוה"ז, ותגיד לבני ישראל דברים קשים כגידין כמו שפירש"י, ע"ד אין בגידין בנו"ט (פסחים כ"ב ע"א) דכיון שראו העדות אין שכר מצוה בצדם. וע"כ מסיים אתם "ראיתם", ואסור לכם לקבל שכר בעוה"ז בעד העדות. וזה כוונת המסורה אתם נצבים היום, ע"כ אתם עדי, ואין לקבל שכר.

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל. וברש"י לבית יעקב אלו הנשים תאמר להן בלשון רכה, ותגיד לבנ"י דברים קשין כגידין, ואפשר לומר דידוע שבהסתרה בכל הדינים יש רחמים, וכמו שפ' הפסוק (דברים כ"ט כ"ח) הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו וגו', ר"ל הנסתרות לה' אלהינו בנסתרה אף בדינים ישנו ה' מדת הרחמים, ורק והנגלות "לנו" גימ' שם אלהים, שרק בנגלה נראים שהם דינים, וקאמר ולבנינו, שאנו מבקשים יען שאין להם דעת להבין הנסתר שהוא סוד, לכן עליהם אנו מבקשים שיהיה עד עולם רחמים גם בגלוי, וזהו שנאמר (תהלים כ"ה י"ד) סוד ה' ליראיו, פ' היראים מבינים שגם בדין יש סוד, מדת ה' רחמים, וזה יש לרמז גם (שם נ"ה ט"ו) אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש, ר"ל אשר יחדיו

ועפ"י האמור יבואר המסורה המובא בבעה"ט (פר' וארא ו' ו') לכן במסורה, לכן אמור לבני' אני ה' וגו', ב' לכן אמור לו הנני נותן לו את בריתי שלום (פנחס כ"ה י"ב), היינו לכן הנני נותן לו את בריתי, אות ברית שלם בלי פגם, לכן אמור לבני' אני ה' וגו', ועי"ז יתבטל בחינת ע"ז, ועי"כ ולקחתי אתכם לי לעם להתקרב להשי"ת וידעתם בבחי' דעת, שהיסוד עולה עד הדעת כידוע, ה' יעזרנו.

אתם ראייתם את אשר עשיתי למצרים. ד' פעמים אתם במסורה, א' הך דהכא, ב' אתם קחו לכם תבן (שמות ה' י"א) ואידך אתם נצבים היום (דברים כ"ט ט'), אתם עידי נאום ה' (ישעי' מ"ג י'), י"ל עפי"מ דאיתא בהקדמת ספר דרך פיקודיך שכל המצוות צריכין לקיימן לכל הפחות מעט גם בזמן הזה להשלים הרמ"ח איברים, והנה איתא שם במצות עשה לאכול הפסח, שעיקר המצוה לרמוז שישאל הם למעלה מן המזלות והזמן, שמזל ניסן הוא טלה והוא מזל מצרים, ובי"ד בניסן חצי החודש היה מזלם בתקפו ברום המעלות, ואף על פי כן גברו ישראל, ועיקר יציאת מצרים היה למען קבלת התורה עדה"כ (שמות א' י"ב) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, שעיקר תכליתה הוא האמונה אנכי ה' אלהיך ולא יהיה לך אלהים אחרים (עיין ברמב"ם פ"ב מהל' יסודי התורה ובמפרש שם), ועל כן נצטוו לעשות הפסח בי"ד בחודש דייקא, שע"ז יבואו להכרה שאין מזל שולט עליהם רק השגחת הבורא ית"ש, והנה עיקר שעבוד מצרים היה הגלות הרוחני מה שחשבו שמצרים דייקא מעבידין אותם ושכחו שזה מכח גזירתו ית"ש, וכמו שפי' את הפסוק (שמות ו' ה') וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם, נאקת בני ישראל היה על כוונת המצריים להכשילם בדעה נפסדה להאמין אשר מצרים בכח ע"ז שלהם מעבידים אותם ולא מהשגחת הבורא, וממשיך הכתוב (שם שם) לכן אמור לבני' אני ה' והוצאתי אתכם מעבודתם וגו', וזשאה"כ ואזכור את בריתי, וע"ד הגמ' (ברכות ה' ע"א) נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין מה מה מלח מוציא את הדם וכו' כן רצו המצריים להוציא מבני' הקדושים את חיותם היינו אמונת ישראל שהכל מהשגחתו ית"ש, ומשו"ה עבר השי"ת בעצמו במצרים להורות שאין שולט שום מזל עליהם אלא הקב"ה בלבד.

ובזה י"ל כוונת המסורה תבן היינו דעת מלשון תבונה, אתם קחו לכם תבונה שישאל המה תחת השגחתו יתב', וזה על ידי אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים כנ"ל, וגם כעת אתם נצבים היום כולכם בין האומות, וע"ד הגמ' (יומא ס"ט) זו היא גבורתו והן הן נוראותיו וכו' האך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות, ועי"כ אתם עדי נאום ה' כי אני אל עליכם ובחרתי בכם ומקיים אתכם. וכ"ז בא על ידי שמסר השי"ת לאברהם אבינו ע"ה את

השמים והארץ (עיין מדרש רבה לך לך (פר' מ"ג ז') עה"פ קונה שמים וארץ ועי"ש במתנות כהונה ובמשנת רבי אליעזר), ועי"ז הקנה לו גם את הגלגל שבו תלויים המזלות שהוא קבוע כדעת חכמי ישראל (עיין גמ' פסחים צ"ד ע"ב) ונמכרים בתוכם, עיין פרק המוכר את הבית (ב"ב ס"ה) גבי המוכר את הבית מוכר את המכתש הקבוע אבל לא את "המטולטלת", ובגמ' שם ע"ב התם קביע הכא לא קביע, ולהלן שם ר"א אומר כל המחובר לקרקע כקרקע עיי"ש, ועיין בטור חו"מ סימן רי"ד, וזה רמז הכתוב כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו מאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מחמה (ירמ' י' ב'), אל דרך הגוים אל תלמדו שהם סוברים שהגלגל חוזר (עיין פסחים שם) ואינו קבוע, אלא שהאמת כדעת חכמי ישראל שהגלגל קבוע וממילא מאותות השמים אל תחתו שאין להם שליטה עליהם, מכיון שהגלגל קבוע ואברהם אבינו ע"ה קנה הגלגל וגם המזלות החוזרים בו (עיין רש"י ז"ל שם ד"ה גלגל).

ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. וברשי' אלה הדברים לא פחות ולא יותר. אפשר לומר עפ"י התרגום יונתן על ואשא אתכם על כנפי נשרים, שהשי' הולכין בענן בלילה הזה לירושלים לעשות קרבן פסח, ונראה רמז לזה כי ע"ל כנפי נשרים"ם עם הכולל עולה הלכ"ו ע"ל יד"י הענ"ן לה"ר המורי"ה, וכן ע"ל כנפי נשרים"ם עם התיבות גימ' לאר"ן ישראל"ל עה"כ, ואביא אתכם אלי, אל המקום אשר עיני ה' אלהיך בה והמקום גרם להם לתשובה שע"ז נגאלו, וזה המושך הפסוק ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, כי אין ועתה אלא תשובה (בר"ר פכ"א), וכן הר"ת שעם התיבות עולה תשוב"ה עה"כ, כי אפילו יחיד ששב מוחלין לו ולכל העולם כולו (יומא פ"ו ע"א), ע"כ הוא תשובה עם הכולל, וזה לשון רבים "תשמעו", ושמרתם את בריתי, שמירת היסוד, ואז נהיה הסולם אשר מלאכי אלהים עולים ויורדים בו להמשיך השפעות טובות כידוע, לכן והייתם לי סגולה מכל העמים ר"ת הסול"ם, ובסולם נאמר (בראשית כ"ה י"ג) והנה ה', שהוא שם החסד, נצב עליו, ע"כ עולה כי לי כל הארץ עה"כ שם החסד, ע"ד חסדך ה' מלאה הארץ (תהלים קי"ט ס"ד) וכ"ז ע"י ושמרתם את בריתי, לכן הס"ת של לי סגולה מכל העמים הוא מיל"ה שע"י אנו נבדלים מאוה"ע.

ועי' שמירת יסוד זוכים למלכות (כידוע מזוה"ק) להיות מושל ביראת אלהים, ע"כ הר"ת של ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, הוא מלכות", כבי' מלכותכם תהיה עלי אמר הקב"ה, ע"ד צדיק

מושל ביראת אלהים (שמואל ב' כ"ג ג'), ועיין מו"ק (ט"ז ע"ב) דדריש עה"פ צדיק מושל ביראת אלהים, מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה ומבטלה. וכן גו"י קדו"ש עה"כ גימ' צדי"ק יסו"ד עול"ם, וע"י טהרת היסוד זוכין לתפלה כדמשמע במשנה בברכות (כ' ע"ב), לכן הס"ת של אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל עולים תפלה וע"י שמירת היסוד זוכה שפריו יתן רק בעתו כהלכתו, וזה שפרש"י לא פחות ולא יותר.

אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים וגו'. נודע שישועת ה' מביא אמונה לישראל, כמוש"נ (שמות י"ד ל') ויושע וגו' ויאמינו, וז"ש ואש"א הר"ת של ואהיה אצלו אמן שעשועים (משלי ה' ל') בחינת אמונה, והוא ע"י ואשא אתכם על כנפי נשרים בחינת הרמת קרן ישראל, ולזה ואהי"ה הר"ת של וירא ישראל את ה' הגדולה (שמות י"ד ל"א), וע"י הישועה ונחמות באים לאמו"ן שעשועים, אמו"ן נוטריקון נר מצוה ותורה אור (משלי ו' כ"ג) שעשועים בחי' ותורתך שעשועי.

אתם ראייתם וגו' ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו'. אמרו חכז"ל (סוטה י"ז ע"א) תכלת דומה לים וים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, ויען שגבי ציצית שיש בה תכלת כתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם (במדבר ט"ו ל"ט), ע"כ אחר שאמר ואביא אתכם אלי, ר"ל למעלה למעלה עד כסא הכבוד, אמר ועתה אם שמוע תשמעו בקולי.

ועתה עם שמוע תשמעו בקולי וגו' והייתם לי סגולה מכל העמים וגו', ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני. ידוע שיש שני מיני חשיבות אחד חשיבות עצמית, ב' אף מי שאינו חשוב מחמת עצמו, בכ"ז יש בו חשיבות התייחסות כלפי אחרים שגרועים ממנו. והנה מצינו שמשה רבנו ע"ה חילק דבריו לב' סוגי בני אדם שהיו אצל ישראל, לפשוטי עם המכונים בית יעקב, ולבני עליה הנקראים בני ישראל, והנה עם ישראל אפילו הפשוטים יש להם חשיבות יחסית כלפי אוה"ע, משו"ה כשדיבר לפשוטי עם הרמוז באמרו כה תאמר לבית יעקב, אמר והיה אם תשמעו בקולי וגו', היינו לקיים רק מה שנאמר להם בלא הגדרים, וגם רמוז באמרו והייתם לי סגולה מכל העמים, דאף שאינכם כדאי בעצמכם, מ"מ חשיבות ההצטרפות התייחסות כלפי אוה"ע יש לכם, וכשדיבר לבני עליה אמר ואתם הגדולים שיש להם חשיבות עצמית, תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, היינו קדש עצמך במותר לך, (עיין יבמות כ' ע"א), אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, בני עליה.

ושמרתם את בריתי וגו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי

קדוש אלה הדברים וגו'. וברש"י לא פחות ולא יותר. בזה"ק פר' מקץ (דף קצ"ז ע"א) איתא שמאן דנטר ברית זוכה למלכות, היינו שזוכין להיות מושל ביראת אלהים, ע"ד אמרם ז"ל במס' מו"ק (ט"ז ע"ב) מי מושל בי צדיק, על כן הר"ת של ואתם תהיו לי ממלכת כהנים הוא מלכו"ת, וזהו וגו"י קדו"ש שגימ' עה"כ צדי"ק יסו"ד עול"ם שע"י זוכין למלכות, ומספרו גם עולה שק"ל, שהוא ר"ת של לשמוע קול שופר, ורומז לשמחה כי שופר"ר נוטריקון שחוק פינו ולשונו רנה, כמובא באמרי נועם, שע"י שמחה זוכה לשמירת היסוד שלא יהיה ח"ו מותר, רק שפריו יתן בעתו, וכמו שמובא בספה"ק לפרש הפסוק בכל עצב יהיה מותר (משלי י"ד כ"ג), היינו שע"י העצבות רח"ל בא המותר, וזה יש לרמוז בפירש"י לא פחות ולא יותר כנ"ל, רק פריו יתן בעתו כהלכתו.

והייתם לי סגולה מכל העמים וגו'. ידוע דגדול שייך רק כשיש גם קטן, (עיין קידושין ס"ד ע"ב) במשנה מי שיש לו שתי כתי בנות, והנה השי"ת נקרא שמו גדול כי אנו ששמו בקרבנו ישראל הגנו החלק הקטן, ולכן כמו שהשי"ת נצחי כן יהיו ישראל נצחיים, ובה פירשו בספרים הפסוק (שמואל א' י"ב כ"ב) כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול, ר"ל בעבור שיהיה אפשר להקרא הגדול, לא יטוש ה' את עמו ישראל הקטן, ומשו"ה הר"ת של והייתם לי סגולה מכל העמים, מכוון עם הר"ת של וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול סלה, הרמוז בזה דכדי שיוכל להקרא שמך הגדול"ל אנו סגולה מכל העמים שלא יעזבנו, כנ"ל, וע"י שמך הגדול יהיה נצח ישראל סלה. והר"ת של לי סגולה מכל העמים, הוא אותיות מסל"ה, בסוד במסל"ה נעלה לשמו הגדול סלה.

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. אפשר לומר דידוע דתשובה מהני מטעם דכל ל"ת הוי ניתק לעשה של תשובה, ומה"ט האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה (יומא פ"ה ע"ב), כיון דאמרינן בתמורה (ד' ע"ב) דאין עשה מנתק תרי לאוין, משא"כ בחד עבירה. והנה ידוע שיטת רש"י שם בתמורה דבכהנים לא אמרינן עשה מנתק הלאוין מכיון שריבה הכתוב בהן מצוות רבות, ואולי זשה"כ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים בומן שתהיו גוי קדוש שלא תחטאו, דאל"כ א"א להיות לכם דין כהנים כיון דאז אתם צריכים לתשובה מטעם לאו הניתק לעשה דלא שייך בכהנים כנ"ל, וא"ת לפי האמור דכל לאו הוא ניתק לעשה דתשובה א"כ מדוע לוקין על לאו כיון שהוא ניתק לעשה, דהנה אי' במס' מכות (ט"ז ע"א) דבעינן דומיא לאו דחסימה וגם לא תחוסם הוי ניתק לעשה דתשובה, וע"כ חזינא דהתורה גילתה דלוקין בכגון זה.

ויעמוד העם מרחוק ומושה נגש אל הערפל אשר שם האלהים ויאמר אל משה כה תאמר אל בני וגו' לא תעשון אתי אלהי כסף וגו'. אפשר לומר שמשו"ה היתה שכינה מדברת מתוך גרונו של משה להורות על נצחיות התורה"ק שהוא בלי גבול ותכלית ע"ד הכתוב (תהלים ק"ט צ"ו) לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצוותך מאוד, ע"כ היה קולו של הקב"ה הנצחי קול גדול ולא יסף מדברת מגרונו של משה, ומשו"ה נגש משה אל הערפל אשר שם אלהים ודיבר מתוכו, וז"ש הנה אנכי בא אליך בעב הענן בשמע העם בדברי עמך, וגם "בך", כלומר מגורונך אני מדבר, ועי"ז יאמינו שתורה"ק הוא "לעולם" ולנצח נצחים.

א"י הנה ב"א אלי"ך הוא ר"ת של אפס כי לא יהיה בך אביון, רומז להשפעות טובות הבאים ע"י התורה ע"ד (משלי ג' ט"ז) ובשמאלה עושר וכבוד, בעבור ישמע העם בדברי ויקבלו את התורה בהרחבת הדעת כי שמעתתא בעי צילותא (מגילה כ"א ע"ב), וגם ב"ך כ"ב אותיות התורה יאמינו לעולם, ע"י השפעות טובות יהיו דבקים תמיד בכ"ב אותון דאורייתא.

א"י דהנה אם ה' היה נותן התורה"ק בא"י ארץ זבת חלב ודבש, היה חשש שקיבלו התורה מחמת פניה גשמית ולא לשמה, אבל כשקבלוה במדבר בארץ לא זרועה הוא עדות על אמונתם וקבלתם התורה לשמה, וזש"ה (במדבר כ"א י"ה) וממדבר מתנה זהו תורה"ק שנתנה במתנה, (עיין נדרים נ"ה ע"א) דדריש האי קרא דכיון שעושה אדם עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה נתנה לו במתנה, ומזה ראייה וממתנה נחליאל, נחלו אל לשם שמים, וזש"ה במלאכי (ג' כ"ב) זכרו תורת משה, אשר ציויתי אותו "בחורב", הכוונה לקיים התורה כמו שקבלתם אותה בחורב. וזש"ה הנה אנכי בא אליך בעב "הענן" וגו', שרומז לחשכת הצרות, בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך, כיון שנתנה תורה במדבר וקבלוה בעניות, ע"כ כח ה' הוא, ויאמינו לעולם אפילו בעת צר. וזש"ה (שמות ז' ט"ז) שלח את עמי ויעבדני במדבר והנה לא שמעת עד כה, ר"ל שיעבדו "גם" במדבר בזמן ששחה לעפר בחי' מדבר, והנה לא שמעת עד כה, פי' שיסבול יסורין ויעבוד, וממשיך הפסוק כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה', וממני תצא תורה, לעבוד ה' יתב' בין בעקא ובין בטבא.

והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו כל הנוגע בהר מות יומת לא תגע בו יד וגו' כי ירה יירה אם בהמה אם איש וגו' במשך היובל המה יעלו בהר. י"ל דהנה כבר נתברר שהחקירה אפילו במקצת סכנה גדולה הוא, והר אפ"ל שרומז לחקירה שחושב שהוא עולה למקום גבוה, ובאמת רק כשימלא כבוד ה' לע"ל ויהיה מלאה הארץ

ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה. בתרגום ירושלמי בצלויי קדם ה'. י"ל עפ"י הידוע דישראל הקדימו נעשה קודם ששמעו, ונ"ל בהקדים מה דאיתא בשם הבעש"ט (וכבר איתא מאמר זה במדרש (תהלים קכ"א) ורק שהיה מרגליה בפומא דבעש"ט ה"ק זי"ע) ה' צלך, כמו הצל שעושה מה שהאדם עושה, כן ה' ית' מתנהג עם האדם מדה כנגד מדה, לכן כשאמרו ישראל נעשה לפני נשמע נאמר וישב משה את דברי העם אל ה', כלומר שגם הוא יתנהג במדה זו בחי' והיה טרם יקראו ואני אענה, ולזה פי' בתרגום ירושלמי, בצלויי קדם ה', בשעה שישראל יתפללו יעשה הש"י כן, וכן היה. ואפשר לרמוז זה בדברי הזמר ובאו כולם בברית "יחד" היינו שלום ואחדות בין ישראל לאביהם שבשמים, וזה ע"י נעשה ונשמע אמרו בין הקב"ה ובין ישראל עמו, כאחד. וזה יש לרמוז מה שאנו מזכירים כל יום אחרי תפילת שחרית יום אשר "עמדת" לפני ה' אלהיך בחורב (דברים ד' י'), כי אין עמידה אלא תפילה (ברכות כ"ו ע"ב), ואנו מבקשים שע"י אמירת נעשה ונשמע בחורב נזכה לטרם יקראו ואני אענה כנ"ל.

א"י וישב משה את דברי העם אל ה'. עפ"י דאיתא בספה"ק זרע קודש עה"פ (דברים ל"ג) ושב ה' אלהיך את שבותך, שכבי' עושה תשובה על שברא היצה"ר, והגם שא"א לאמרו, מ"מ (עיין סוכה נ"ב ע"ב) ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראן וכו' יצה"ר, וד"ל. והנה במתן תורה עשו ישראל תשובה בלב אחד, ונרמז בתיבת ויש"ב שהוא ר"ת של ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו (עירובין י"ג ע"ב), וזהו וישב משה את דברי העם שעשו תשובה, אל ה' שהוא כבי' ג"כ יעשה תשובה ויסר מאתנו היצה"ר, ובאמת כן היה חירות ממלאך המות שהוא יצה"ר (עיין מד' תשא פ' מ"א עה"כ חרות על הלוחות).

ויאמר ה' אל משה הנני בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגו'. ידוע מה שמפ' עה"פ (קהלת ט' י"ז) דברי חכמים בנחת נשמעים, היינו כשיש לישראל נחת והרחבת הדעת, שומעים ומבינים ד"ת, ולכן קמ"ח תור"ה עה"כ עולה עצר"ת, שהוא זמן מתן תורה, אשר לקבלתה צריכים גם לקמח כדאי' בשם כ"ק אאמו"ר מרן הק' זצללה"ה עה"פ הואיל משה באר את התורה (דברים א' ה'), ולכן נאמר לו למשה הנני בא אליך בעב הענן הרומז לחסדים ע"ד הכתוב וחסדכם כענן בקר (הושע ו' ד'), וכן ב"א אלי"ך הוא ר"ת אפס כי לא יהיה בך אביון (דברים ט"ו ד'), בעבור ישמע העם בדברי עמך, ישמע מלשון הבנה כדכתיב ונתן לעבדך לב שמע (מלכים א' ג' ט'), בדברי עמך מתוך הרחבה ונחת.

ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם. ולקמן (כ' י"ח)

השלישי, מלדבר עם היצה"ר, ונוכה כי ביום השלישי ירד ה' בכבודו לעיני כל העם לדון את עמו למוב.

ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וגו' וקול שופר וגו'. אפשר לומר עפ"י דברי הגה"ק מברדישוב זצ"ל עה"כ (הושע ו' ג') יחיינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה, שעיקר החיות שלנו, מיומיים, מהשני ימים שעשה אאע"ה הכנה להעקידה, אבל ביום השלישי, שעקד את יצחק וכו' זכות זו נשאר לנו לעת קץ ולעת התחיה יקימנו ונחיה לפניו, וזש"ה ויהי ביום השלישי בזכות עקידת יצחק שהיתה ביום השלישי, ויהי קולות וברקים וקול שופר של משיח.

וירד משה מן ההר אל העם. ופירש"י מלמד שלא הי' משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם, ולכאורה יל"ד איזה עסקים היו לו למשה, וי"ל דידוע דמרע"ה הי' עניו מאוד, וגם ידוע דבשעת תוכחה לעם צריך להיות בבחי' יוגבה ליבו בדרכי ה', דבעת הודיעו דרכי ה' לאחרים מותר להיות לו שמינית שבשמינית כדי שיתקבלו דבריו, ובוזה פירשו הפסוק (ישעי' י"ב ו'), צהלי ורוני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל, יושבת ציון אלו ת"ח המצוינים בהלכה, כי גדול בקרבך, היינו בזה דגדול בקרבך שיש לו מדת גיאות בקרבו, ולכאורה הלא היא מדה רעה שאין לשמוח בה, אלא שכל זה הוא למען, קדוש ישראל, שיהיו עם בני ישראל הקדושים שומעים ומקבלים דבריו, וזה י"ל אצל מרע"ה כשהי' פונה לעסקיו שהם עניני עבודת השי"ת, בודאי הי' לבו נשבר בקרבו שהחזיק עצמו, שלא עשה כראוי כדרך הצדיקים, ומ"מ כשהלך להעם לומר להם דבר השי"ת, הלך מההר הרומו לגדלות וגאות, ולא פנה לעסקיו, להתבונן בעניני העבודה שלו אם הם כראוי, משום דעיי"ז הי' נשבר בלבו ולגבי העם הי' צריך להיות לו התנשאות כנ"ל.

ווי"ל (במדבר י"ב ג') והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, דמתי התנהג בענווה ושפלות הרוח, כשהי' מכל אדם אשר על פני האדמה, היינו כשהי' מובדל לעצמו, אבל כשהי' צריך לדבר אליהם לא התנהג כך, וזהו גם הרמז בפסוק (דברים י"ז כ') לבלתי רום לבבו מאחיו, ר"ל רק כשהי' מובדל מהם אז היה בבחי' לבלתי רום לבבו, אבל כשהי' עמהם להנהיגם אדרבה צריך להיות לו שמינית שבשמינית.

ויוצא משה את העם לקראת אלהים ויתיצבו בתחתית ההר. אפשר לומר עפ"י פירוש הרשב"א בברכות שאומרים ברוך אתה ה' כבי' לנוכה, ותיכף ומיד אומרים בלשון נסתר אשר קדשנו במצותיו, הוא משום דלית אתר פנוי מיניה ומשו"ה נקרא השי"י "מקום", וכן מצינו במתן תורה שנאמר ויוצא משה את העם לקראת אלהים, לנוכה, ויתיצבו בתחתית ההר, בנסתר

דעה, אז אפשר יהיה לדעת את ה' בחקירה והבנה. עכ"נ והגבלת את העם סביב לאמור השמרו לכם מעלות בהר, בחינת חקירה כנ"ל והר באמת רומז ליצה"ר (עיי' סוכה נ"ב ע"א) כי עצת היצר הוא לעסוק בחקירה, ונגוע אפילו בקצתו אפילו במקצת כי מות ימות ח"ו באמונתו וירד ממחנה ישראל, אם בהמה בין מי שהוא במדרגת בהמה, מדרגה נמוכה, או אפילו במדרגת איש מדרגה גבוהה לא יחיה חיות רוחני, רק במשוך היב"ל, שהוא ר"ת ברוך יי המבורך לעולם, וכוונתו במשוך שיתמשכו אותיות היב"ל שהוא רק ר"ת, ויתמלאו התיבות ויהיה מלאה הארץ דעה את ה', אז המה יעלו בהר לדעת את ה'.

ועיקר אמונה בא מכח הבת קול שיוצא מהר חורב (אבות פרק קנין תורה מ"ב) קול גדול ולא יסף (דברים ה' ד') ומתרגמינן ולא פסק, וע"ז קיבלו בשעת מתן תורה"ק שני כתרים לשני האוזניים שישמעו האי קול, והגם דבעגל אבדו זאת, מ"מ מרע"ה שלקחם (עיי' שבת פ"ח ע"א) הוא מחזירם בשבת, כדאי' בספח"ק, ולכן בשב"ק זוכים לשמוע ולהרגיש קדושת מתן תורה מכח הבת קול, ובשבת נתנה תורה לישראל (שבת פ"ו ע"ב), ומשו"ה שב"ת הוא ר"ת של שמוע תשמעו בקולי (לעיל פסוק ה'), ושמרתם את בריתי רומז לשבת ברית עולם כנ"ל. והנה הני ב' כתרים בצירוף איש ישראל הוא סגול. כזה, והנה הניקוד סגול הוא יחודית שבכל צד מהצדדים שפונים הוא הוא במדרגתה בחינת סגול, ומשו"ה נדמה ישראל אליה שבכל מקום שהוא הוא עומד בעדקו. וזהו שמסיים והייתם לי סגול"ה מכל העמים כי לי כל הארץ, אתם תהיו לי בבחינת סגול כי לי, אתם בני, כל הארץ, איפה שתהיו בארץ אתם מופרשים לעבודתי. והנה זהב רומז לעשירות, אבל מ"מ לפעמים הוא מסוכן שלא יהיה ח"ו וישמן ישורון ויבעט, עכ"נ (שה"ש א' י"א) תורי זהב נעשה לך עם נקודת הכסף, שאעפ"י שיהיה לנו תורי זהב, אעפ"כ אנו מבקשים שיתן לנו יתברך כח שנעשה לך עם נקודות הכסף שהוא סגול' ונשאר בעזה"י באמונתנו, בכל האופנים.

והיו נכונים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם וגו'. הנה איתא בשו"ע חו"מ סי' ז' ברמ"א שמי שאינו מדבר עם חבירו ג' ימים מתוך איבה נחשב לו כשונא ואסור לדונו, ובוזה יש לרמז מה שאמרו חז"ל (ברכות ס"א ע"ב) רשעים יצה"ר שופטים, כלומר כיון שהם רשעים שיש להם שייכות עם היצה"ר, שפיר הוא יכול להיות השופט שלהם, ומשו"ה איתא במג"א סי' תקפ"א בשם שלה"ק להכין עצמו ג' ימים קודם הימים הנוראים בקדושה ולא יתחבר עם היצה"ר, דעיי"ז הוא נחשב כשונא ליצה"ר. וכמ"מ פנים אל פנים, גם היצה"ר שונאו ואינו יכול לדונו כנ"ל, ועיי"ז יוכה כי מלפניך השי"ת משפטי יצא (תהלים י"ז ב') ונצא זכאי במשפטנו. וזש"ה והיו נכונים ליום

לרמוז מה שאמרו בגמ' ב"ק (ע"ה ע"א) ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות, היינו שניתן רשות לשבת לרפא ויכולה היא שתרחם.

אנכי ה' אלהיך. עיין במהרש"א בחיא"ג (מכות כ"ג ע"ב) דאנכי מעשרת הדברות הוא כנגד הלב שהוא האיבר החשוב באדם, ובזה יל"פ הפסוק בתהלים (ט"ז ח') שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט לכן שמח לבי, פי' שויתי ה' היינו דיבור אנכי ה' נגד הלב, תמיד, דהוא מורה על האמונה, ומזה ראי', כי מימיני בל אמוט, דכמו שא"א לחיות בלי לב (עי' שו"ת חכ"צ סי' ס"ו באריכות) ה"נ א"א לחיות בלי האמונה בהשי"ת, ולכן שמח לבי, דייקא שהוא זכה לכך.

לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. אפשר לומר דידוע שהשם"ה ימים מכוונים נגד השם"ה לאוין, וזוה"כ נגד לא יהיה לך אלהים אחרים, היינו השטן דלית ליה רשות לאסטוני (יומא כ' ע"א), והיינו, על פני, בעוד שמקיימין לפני ה' תטהרו, היינו ביורה"כ מבטיחה תוה"ק שלא תהיה לו אז רשות כנ"ל.

ועושה חסד לאלפים וגו'. במסורה כ', דין ואידך ועושה חסד למשיחו (תהלים י"ח כ"ו), יל"פ בהקדם מה שפירשתי המושג (ברכות י"ב ע"ב) אמר ראב"ע וכו' ימי חיך הימים כל ימי חיך הלילות וחכמים אומרים ימי חיך העוה"ז כל ימי חיך להביא לימות המשיח. דא"ל שראב"ע סובר דהלילות השלימו זמן השעבוד וע"כ מזכירין יציאת מצרים בלילות, וגם בימות המשיח יהיה כן שהלילות ישלימו זמן הגלות, וחכמים שלא רצו שיהיה החבלי משיח גם בלילות, סוברין שאין מזכירין יצי"מ בלילות כי לא הלילות השלימו רק ריבוי העם השלים, וכמו"כ קודם ביאת המשיח ג"כ יהיה ריבוי עם באיכות וזה יקרב הגאולה. ובזה יל"פ הפסוק (ישעי' י"א כ"ג) הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה, דכיון שהקטן יהיה לאלף וגו', ישלימו הזמן וממילא יהיו שניהם בעתה ואחישנה, כי הגם שאחישנה הזמן, מ"מ יהיה בעתה כי ריבוי העם ישלים הזמן. וזאת תורת המסורה ועושה חסד לאלפים, בבחינת הקטן יהיה לאלף, וממילא ועושה חסד למשיחו להחיש ביאתו וד"ל. וזה יל"פ בדברי חכמים ימי חיך וכו' כל ימי חיך להביא לימות המשיח, פי' כ"ל לרבות שיהיה ריבוי עם באיכות, וזה יקרב את הגאולה להביא לימות המשיח בב"א.

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. הנה שם ישראל מקדש את עם ישראל, כי שם א-ל בקרבנו, וישראל"ל ר"ת אל שדי יתן לכם רחמים (בראשית מ"ג י"ד), אבל כל זה הוא כשמקיימים המצוות כי אזלינן בתר טעמא ולא בתר שמא (עיין ש"ך יו"ד סי' צ"ח), וזש"א לא תשא את שם ה' אלהיך, היינו ישראל ששם אל בקרבנו לשוא,

מרוב פחד, וז"ש בהגדה ברוך המקום, נוכח, ברוך הוא, נסתר וזה שמסיים אחריו ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, שהי' בנסתר מרוב פחד, ע"כ ברוך "הוא" שהוא לשון נסתר.

ויתיצבו בתחתית ההר. בגמ' שבת (פ"ה ע"א) שכפה עליהם ההר כגיגית, הר"ת של ויתיצבו בתחתית ההר הוא וה"ב, מספר אהבה, לרמוז אעפ"י שבתחילה היה בכפיית ההר, מ"מ בימי אסתר קיבלוהו ברצון. וזש"נ (במדבר כ"א י"ד) על כן יאמר בספר מלחמות ה', היינו שהשי"ת לחם עם עמו על ענין הספר תורה שנתנה בכפיה, את וה"ב שעולה אהב"ה, בסופה, ר"ל בסוף קבלוהו ברצון ובאהבה, ומשו"ה אסתר"ר ר"ת תחלתו אונס סופו רצון. וז"ש (קהלת ז' ח') טוב אחרית דבר מראשיתו, ר"ל טובה קבלת התורה מרצון שהיה באחרית הימים בימי אסתר, מראשיתו, מן קבלת התורה בראשיתו שהיתה ע"י כפיה כמאמר חז"ל הנ"ל על ויתיצבו בתחתית ההר, הרומז על הכפיה בראשיתו, ונרמז כבר בראשיתו על סופו בר"ת וה"ב, הרומז לאהבה כנ"ל, את וה"ב בסופה שקבלוהו ברצון ובאהבה.

ויתיצבו בתחתית ההר וכו'. ידוע דרשת חז"ל (שבת פ"ה ע"א) מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית וא"ל אם אתם מקבלים התורה מוטב וכו', והק' שם התוס' למה ה' צריך לכפיית ההר אחרי שהקדימו ואמרו נעשה ונשמע, וי"ל עפ"י"מ דכ' בספה"ק בהא דאי' בגמ' (קידושין ל' ע"ב) דהתורה היא תבלין להיצה"ר, והנה בשעת מתן תורה היו חירות ממלאך המות, כדאי' בגמ' (ע"ז ה' ע"א) ר"י אומר לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלה"מ שולט בהן וכו', ומלה"מ הוא היצה"ר והוא השטן (ב"ב ט"ז ע"א) ע"כ בשעת מתן תורה חשבו ישראל שאינם צריכין להתבלין כיון שאין היצה"ר שולט עוד בהן אבל הידוע עתידות ית"ש ראה שיעשו העגל ויורידו עדיים מעליהם וישלט המלה"מ בהם, ציוה דוקא על התורה שהיא התבלין כנגדו, והנה עיקר החירות ממלה"מ ה' ע"י הלוחות הראשונות כדרשינן חרות א"ת חרות אלא חירות (וע"ש במד"ר) והמה נשתברו תחת ההר, וזהו שאה"כ ויתיצבו בתחתית ההר, דייקא ששם מקום שבירת הלוחות רמז שיבואו ר"ל לידי חטא העגל וישתברו הלוחות, וע"כ כפה עליהם ההר כגיגית דלא די בשמירת המצוות גרידא שמרומזין בנעשה ונשמע, אלא צריכים לקבל התורה שהיא התבלין כנגד היצה"ר.

משה ידבר והאלהים יענו בקול. י"ל דאיתא בגמ' שבת (י"ב ע"א) ששבת מסוגל לרפואה ויכולה היא שתרחם, ועיין בגמ' שבת (פ"ה ע"ב) דכו"ע מודו שבשבת ניתנה תורה, וכמו שבמתן תורה נתפאו כל החולים כי ש"ק מסוגל לזה, וזה מרומז בר"ת מוש"ה ידבר והאלהים יענו בקול, מוש"ה ר"ת שבת הוא מלועזק, קו"ל ר"ת ורפואה קרובה לבוא, ושבת מרומז בר"ת של החרוז השביעי של אנא בכח, שוועתנו וכו' שהוא "שקוצית" רשות,

כי לא ינקה ה', רחמים, את אשר ישא את שמו לשוא.

זכור את יום השבת לקדשו. י"ל דר"ת של את יום השבת לקדשו, הוא אלה"י, רומז לשבת שהוא שמא דקוב"ה כדאי' בזוה"ק (ח"ב פ"ח ע"ב), והוא גם ר"ת של הכון לקראת אלהיך ישראל (עמוס ד' י"ב), רומז להכין את עצמו לשבת קודש שמא דקוב"ה.

זכור את יום השבת לקדשו. דרשו חז"ל (פסחים ק"ו ע"א) זכרהו על היין, אפשר לומר עפ"י המד"ר שמו"ר (ר"פ מ"ד) מה הגפן הוא חיה ונשענת על עצמם מתים, כך ישראל חיים וקיימים ונשענים על המתים אלו האבות. ואפשר שזה נרמז בדרשת חז"ל זכור את יום השבת לקדשו, דשמירת שבת מעורר זכות אבות, והיינו זכרהו על היין כדרשת המדרש הנ"ל שהגפן, יין, נשען על עצים מתים וישראל ע"י שמירת שבת קיימים ונשענים על המתים, ובזכות אבותינו הקדושים שוכני עפר ישפיע לנו הש"י שפע בימי החול, וזש"נ (שה"ש י') וחכך כיון הטוב הולך דודי למישרים דובב שפתי ישנים וד"ל.

זכור את יום השבת לקדשו. דרשו חז"ל (פסחים ק"ו ע"א) זכרהו על היין, וי"ל דהנה פיו של אדם דומה ליין שהוא טוב לקידוש והבדלה, וכשנגע בו עכו"ם אסרו, וכן הפה טוב לתפילה, אבל נאסר בדיבורים אסורים ואין התפילה נשמעת, וזש"ה (שה"ש י') וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים, פי' שהולך לדודי ית"ש ומקבל התפילות, אבל דווקא "למישרים" כשלא נפגם, השי"ת ירחם. וכיון שבשבת יש להזהר מאוד בדיבור של איסור כמש"נ דבר דבר ודרשו חז"ל (שבת ק"ג ע"ב) שלא יהא דיבורך של שבת כדבורך של חול, ע"כ דרשו חז"ל זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין.

על כן ברח ה' את יום השבת ויקדשהו. הנה ידוע ששבת הוא מקור ההשפעות וכל שיטת יומין מינייה מתברכין כדאי' בזוה"ק פ' יתרו (דף פ"ח ע"א), ובזכות השבת ישראל נגאלין כמאמרם ז"ל (שבת ק"ח ע"ב) אלמלי שמרו בני' שתי שבתות מיד נגאלין, ע"כ את יום השבת ויקדשהו, נוטריקון העליון ועינו אל יראיו (פיוט לר"ה), בהשפעות טובות ישר בלי ממוצע, וכן הוא ר"ת התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה (שמות י"ד ג'), וכן הוא ר"ת השיבנו ה' אליך ונשובה (איכה ה' כ"א), רומז לגאולה [הבאה ע"י תש"ב אותיות שב"ת] ויומתק גם הפסוק (איכה ג' ג') יתומים היינו ואין אב, שהוא ג"כ ר"ת כנ"ל, ויהיה לנו אב בגאולה שלימה בב"א.

וכל העם רואים את הקולות וגו' ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק וגו'. כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו וגו'. ואפשר לומר דהנה י"ל דהתורה נתנה בקולות וברקים להורות שגם

בעת צרה עלינו לקיים את התורה, וזש"ה וכל העם רואים את הקולות וירא העם וינועו, שצריך להיות בבחינת וינועו מהדר גאון יתב' אף בזמן ויעמדו מרחוק בגלות שנתרחקנו מאדמתנו, ועי"ז שנשמור ונקיים את התורה"ק אף בעיתות צרה, נזכה להרמות קרנו הרומז ב"נס" מלשון וישימהו על הנס (במדבר כ"א ט') וזש"א אל תראו כי לבעבור "נסות", לשון הרמה, אתכם בא אלהים מדה"ד, ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, והיראה שתהיה לא יראת העונש שבא כשחוטאים רק יראת הרוממות ורמוז באמרו בלתי תחטאו.

וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק. אפשר לומר עפ"י מה שנאמר בשם תלמידי הר"פ מקאריין זי"ע ועכ"א שנשאלו מדוע רבם אינו מתנענע בשעת תפלה, (עיין שו"ע או"ח מ"ח ס"א בהג"ה שם ובמ"א שם) והשיבו שמפני רוב יראתו ופחדו מהשי"ת אין לו כח להתנענע, וזה מרומז בקרא וירא העם וינועו, שיש להם עוד כח להתנענע, מזה הבינו ויעמדו מרחוק מהשי"ת, כיון שיש להם כח לזוז ממקומם, ומיושב בזה קו' המפרשים על תיבת וירא שגראה כמיותר כיון שכתוב כבר וכל העם רואים, ועפ"י הנ"ל מיושב.

וכל העם רואים את הקולות וגו'. וברש"י בשם המכילתא רואים את הנשמע ואפשר לומר שזה שראו במתן תורה את הקולות בא להורות שאין לחקור ולהרהר על תורה"ק, כי היא למעלה משכל אנושי, כמו שאין להשיג בשכל האנושי איך רואים את הקול, ומרומז בקרא (להלן פסוק י"ט) אתם ראיתם ראייה ולא שמיעה כי מן השמים דיברתי, על כן לא תעשון אתי אלהי כסף כלומר ע"י חקירת אלהות (עיין חת"ם עה"ת שנת תקצ"ה פ' שמות עה"פ כה תאמר וז"ל כי כל מה שיחשוב אדם הן ע"ד פילוסופיה הן ע"פ הקבלה וספירות המקובלות ועוד גבוה מעל גבוה וכו' ויחשוב על זה ויעבוד וישתחוה לזה, ה"ז כעו"ז שאינו השי"ת אותו שהוא משיג כי אינו מושג). וזה אפשר לומר במשנה (אבות פ"ב מ"א) עין רואה ואזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, פי' ראית בעיניך בשעת מתן תורה מה שאזן שומעת, על כן כל מעשיך יהיו "בספר נכתבים", עפ"י התורה האלהית ולא ע"י השכל האנושי וחקירה.

א"י לתרץ הקושיא לשם מה היה זה הנס שיראו את הקול, וי"ל דלכאורה במתן תורה היו שני קולות משה ידבר והאלהים יענו, ותרי קלא לא משתמע (ר"ה כ"ז ע"א), ואין לומר דשאני התם דבחביבי משתמע כמו במגילה והלל (מגילה כ"א ע"ב), דהא כיון דכפה עליהם ההר לכאורה לא היה חביבי, לכך צ"ל דזה עצמו הטעם שראו את הקולות דבראיה רואים הרבה ביחד. וזה יל"פ בפסוק (ישעי נ"ב ח') קול צופיך נשאו קול יחדיו ירנו כי עין בעין יראו, דלכאורה קשה היאך קאמר נשאו קול יחדיו הא תרי קלא לא משתמע, ע"ז קאמר עין בעין יראו. ובגאולה העתידה ב"ב

ק"ט י'), ויעמדו בני ישראל רחוק מהשי"ת מעצבות, וזה שכתוב בהמשך (פסוק י"ח) ויעמוד העם מרחוק ומשה נגש אל הערפל, היינו הצדיק בחי' משה נגש אל הערפל, בחשך הגלות, להתקרב אל השי"ת ומקרב עמו את כלל ישראל, וקאמר הטעם אשר שם האלהים, ששוכן אתם בתוך טומאתם ובגלותם ובכל צרתם גם לו צר, וזה יש לרמוז בפסוק (מלכים א' ה' י"ב) ויהי בצאת הכהנים מן הקודש והעני מלא את בית ה', דשלמה המלך ע"ה ראה ברוח קדשו בשעת חינוך הבית את זמן חורבן הבית, וזה רמו באמרו ויהי בצאת הכהנים וגו' והעני מלא את בית ה' היינו החשך והגלות שריו בכל, וזש"כ בהמשך ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני העני וכו', ג"ז רומז לשעת החורבן כנ"ל, וזש"כ אח"כ אז אמר שלמה ה' אמר לשכון בערפל, פי' דהוא בחי' השוכן אתם בתוך טומאתם וגלותם וכבי' לו צר. וזה מרומז גם (לעיל י"ט ט') ויאמר ה' וגו' הנה אנכי בא אליך "בעב העני", פי' בא אליך אף "בעב העני" הרומז לחורבן, בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו, שזאת תהיה אף לאחר החורבן ויוציאו לאורה.

דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות. אפשר לומר מי שראה פני קדשו של משה רב"ה הגיע ליראת שמים כפי שפרשו מאמר חז"ל (ברכות ל"ג ע"ב) וכי יראה מילתא זוטרתא היא, אין "לגבי" משה, מי שהיה על יד משה יראה מילתא זוטרתא הוא וכל אחד הגיע ליראת הרוממות מבלי שיצטרך להשתמש בעצה של יזכיר לו יום המיתה (ברכות ה' ע"א), וזש"ה (דברים ל"ד ו') ולא ידע איש את קבורתו, עד היום הזה, פי' קבורתו של עצמו, שלא היה צריך להעלות על דעתו של איש מישראל לזכור מיתתו וקבורתו, עד היום הזה שנסתלק משרבע"ה, וזש"נ דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים, פי' על ידי אחר, פן נמות שנצטרך לזכור יום המיתה היינו יראת העונש, ע"כ אמר להם משה אל תיראו, מיראת העונש, כי לבעבור נסות אתכם, מלשון הרמה כדכתיב ושים אותו על נס, (במדבר כ"א ח'), ובעבור תהיה יראתו על פניכם, יראתו דייקא יראת הרוממות, וע"ז מסיים לבלתי תחטאו דיראת הרוממות הוא אפילו כשלא תחטאו, משא"כ יראת העונש שהוא רק כשיש חטא, ואכן הכתוב מעיד ויעמוד העם מרחוק ופחדו להתקרב מיראת הרוממות.

לא תעשון אתי אלהי כסף וגו'. אפשר לומר עפ"י מה שפירש בעקידה הפסוק (לעיל פסוק ד') לא תעשה לך פסל אשר בשמים ממעל, היינו להיות התנהגותו כמלאכים ושרפים, אבל גם לא בארץ מתחת להתנהג כהגורעים, רק אדם צריך להיות בינוני, כדרך דכתיב (בראשית י"ד י"ח) ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין, וגם כהן לאל עליון. וזש"א לא תעשון אתי ודרז"ל (ע"ז מ"ג ע"ב) כדמות שמושי המשמשים במרום, ואלהי כסף אדוק

יהיה כמו במתן תורה כדרשת חז"ל בגמ' (שבת פ"ח ע"א) ופדויי ה' ישובו ובאו לציון ברנה ושמחת עולם על ראשם, שמחה שמעולם על ראשם, וזש"א (ישעי' מ' ה') ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר, היינו ונגלה לשון ראייה כבוד ה' לעת"ל כמו שהיה במתן תורה, וראו כל בשר, אפילו יחדיו ואין חשש לתרי קלא, כיון שהוא בחינת ראייה כמו במתן תורה, ועד טעם כי פי ה' דבר והכל הולך ממקום אחד משו"ה משתמע.

וכל העם רואים את הקולות וגו' וירא העם וינועו ועמדו מרחוק ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה וגו' פן נמות. י"ל דידוע דמשו"ה היה קבלת התורה ע"י שליח, יען שראה הקב"ה שעתידין בניו לחטוא, וכאיתא (שמ"ר פ"ג ג') עה"פ ראה ראיתי את עני עמי, א"ל הקב"ה משה אתה רואה ראייה אחת ואני רואה שתי ראיות, אתה רואה באים לסיני ומקבלים תורתך, ואני רואה אותם מקבלים תורתך זהו ראה, ראיתי זו ראית מעשה העגל שנא' (שמות ל"ב ט') ראיתי את העם הזה ע"כ דברי המדרש, ולכן הי' ע"י שליח דאילו שמעו מפי הקב"ה בעצמו ועברו עליה לא היה להם תקומה ח"ו. והנה בקבלת התורה שהיו במדרגה גדולה מאוד וראו את ההר עשן הרומז על שריפת בית אלהינו בעוה"ר, וגם וירא העם, שיהיה זמן, וינועו רומז על הגלות ע"ד הכתוב (תהלים ק"ט י') ונועו ינועו בניו, ויעמדו מרחוק ממקום מקדשנו, ע"כ בקשו ממרבע"ה דבר אתה, היה שליח לקבלת התורה, פן נמות ח"ו לעולם ע"י חטא אם נקבלה מהקב"ה בעצמו, וע"י שנקבל התורה"ק על ידי שליח נשוב ונחיה, ולזה כשראו שהר סיני עשן כולו הרומז לשריפת ביהמ"ק כנ"ל כתיב ויחרד כל העם מאוד. יה"ר שנזכה לבנין ביהמ"ק בב"א.

וכל העם רואים את הקולות וגו'. אמרו חז"ל מכילתא דרשב"י (מזבא ברש"י) שראו את הנשמע. ואפ"ל עפ"י מה שא"י במכילתא (פרשה זו פסוק ט') אינו דומה שמיעה לראיה, ובשביל זה עשה הקב"ה נס שיראו את הנשמע כדי שירדו לחדרי בטנם (ע"ז בספה"ק צמח ה' לצבי פרשת חוקת), וכפי שפי' הרמב"ם **מוורקא זצוק"ל** הפסוק (שמות ב' ו') ותפתח "ותראהו" את הנער בוכה, אשר לכאורה הוא דבר הנשמע, ומהו ותראהו, רק שנעשה נס וראתה הנשמע כדי שתירד לחדרי לבה, וע"כ ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה שכן דרכם לבכות במסתרים ע"ד במסתרים תבכה נפשי (ירמ' י"ג י"ז) שאינו נשמע רק נראה.

וכל העם רואים את הקולות וכו' ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק וכו' ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים. י"ל וכל העם רואים וכו' ואת ההר עשן הרומז על שריפת בית אלהינו שיצא עשן מהר המוריה, וגם וירא העם שיהיה זמן וינועו הרומז על הגלות ע"ד ונוע ינועו בניו (תהלים

בתאוות הגשמיות של כסף ל"ת לכם. (ועיין באהבת שלום פ' בהעלותך על הכתוב כי תאמר אלי שאהו בחיקך).

ויעמוד העם מרחוק ומושה נגש אל הערפל אשר שם האלהים. אפשר לומר עפ"י הידוע מהחקירה היא סכנה גדולה, רק צריך לעמוד מרחוק ולחמם א"ע באמונה שלימה, והוא דומיא דאש שהעומד מרחוק נהנה ממנו והנוגע בו נכוה, וזהו (שמות כ"ד י"ז) ומראה כבוד ה' כאש אוכלת, וזש"נ (ירמיה כ"ג כ"ט) הלא כה דברי כאש, וזשה"כ ויעמוד העם מרחוק ולא התקרב לחקור, רק משרבע"ה שהשיג הרבה מאוד נגש אל הערפל אשר שם אלהים.

ויעמוד העם מרחוק ומושה נגש אל הערפל אשר שם האלהים. אפשר לומר עפ"י שפירש הבעשה"ק, מובא בספה"ק "צמח צדיק" מכ"ק אאזמו"ר זצ"ל בפר' בראשית עה"כ (דברים ל"א י"ח) ואנכי הסתר אסתיר פני וגו', דר"ל שאסתיר את ההסתרה שלא ידעו ולא יבינו שגם שם האלהים, דאם לא כן לא הוי הסתרה, וז"ש ויעמוד העם מרחוק שחשבו שהשם הוא מרחוק, ומושה נגש אל הערפל שגם בהסתרה ידע ששם האלהים וזה בקשתנו (תהלים מ"ד כ"ה) למה פניך תסתיר.

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. המפרשים נתקשו שכאן אמרו נעשה ונשמע ולמעלה בפרשה (בפסוק ג') כתיב ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה ולא אמרו ונשמע, ואפשר לומר עפ"י המדרש תנחומא פר' נח (ס"ג) שהכפיה בקבלת התורה היתה רק על תורה שבעל פה אבל תורה שבכתב קיבלו ברצון. והנה נשמע מורה על תורה שבע"פ וראיה על תורה שבכתב כפי שפירש בספה"ק בינה לעיתים הפסוק (משלי כ' י"ב) אוזן שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם, כי עין רואה מרמז לתורה שבכתב ואוזן שומעת לתורה שבע"פ, אלהים עשה גם שניהם כי כולם נתנו מרועה אחד, ובזה פירש הפסוק (שם כ"ו י"ב) ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו, פי' ראיתי איש חכם "בעיניו" פי' שרוצה להתחכם רק ע"י תורה שבכתב הרמזו בתיבת "בעיניו" ע"ז אמר תקוה לכסיל יותר ממנו עכ"ד. ובזה מיושב דמקודם אמרו רק נעשה מצוות תורה שבכתב, רק אח"כ דכתיב ויקח את ספר הברית הרומז לצ"ח קללות, שמסיים אלה דברי הברית (דברים כ"א ס"ט), אמרו מחמת פחד התוכחה נעשה ונשמע גם לתורה שבעל פה, ולכן הא דאי' במס' שבת (פ"ח ע"א) מכאן מודעה רבה לאורייתא, היינו רק לתורה שבע"פ שקיבלוהו מאונס ופחד התוכחה.

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ג' במסו' דין, ואידך (שמות כ"ח ל"ה) ונשמע קולו בבואו אל הקודש לפני ה' ובצאתו, ג' ונשמע פתגם המלך

(אסתר א' כ"ו), י"ל עפ"י מ שפירשנו לעיל שנשמע רומז לתורה שבע"פ, וי"ל דקודם שידעו ישראל מחורבן הבית היה די להם תורה שבכתב לבד כיון שיכלו להשיג מעצמם תורה שבע"פ המפרשת את התורה שבכתב, ומשו"ה אמרו נעשה המכוון לתורה שבכתב, רק אחר שנאמר ויקח את ספר הברית הרומז לחורבן כדכתיב (דברים כ"ח ס"ח) והתמכרתם שם לאויבך לעבדים וגו' אלה דברי הברית ואז יהיה זמן שלא יבינו התורה שבכתב בלי התורה שבע"פ, לכן אמרו נעשה ונשמע שמקבלין גם תורה שבע"פ, וזאת תורת המסורה ונשמע קולו בבואו אל הקודש ובצאתו, כלומר מכיון שיהיה זמן שיצאו מן הקודש ונשמע פתגם המלך, היינו של מלכי אוה"ע שהחריבו מקדשינו, ע"כ עלינו לקבל כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע גם תורה שבע"פ. ובזה נבוא לביאור המדרש בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, דלפי"מ שנתבאר דנעשה "ונשמע" אמרו כיון שיגיע זמן החורבן ויהיה נעלם ההשגה, לכן אמר אז הש"י ויקחו לי תרומה לבנות המשכן, יען שלא יזכו שתהיה השראת השכינה אצל כל אחד ואחד, וכמו שאומרים בשם הרה"ק מרוז"ן עה"פ (תהלים ע"ח ס') אהל שיכן באדם, שלו היו זוכין היו במדריגה של אהל שכן בכל אדם ולא היו צריכין למשכן.

ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. י"ל עפ"י הידוע מספה"ק שמקודם יחזיק באמונה ויר"ש באמת ובפשטות, ומזה יבא לשכל טוב להבין קצת גדלות הבורא ית"ש, ועי"ז יעמוד באמונתו לעד, וזשה"כ (תהלים קי"א י') ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם תהלתו עומדת לעד, פי' דהראשית צריך שיהיה מחזיק ביראת שמים באמונה פשוטה, ועי"ז יגיע לשכל טוב להגיע להבין גדלות הבורא, ועי"ז תהלתו עומדת לעד, שיחזיק באמונתו לעד, משא"כ אם מתחיל תיקף ע"י חקירות שכל אנושי יכול ליפול ח"ו. וז"ש סוף קהלת (י"ב י"ג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא, רצ"ל סוף דבר הכל נשמע, מלשון הבנה, אם את אלהים ירא, מקודם, סופך שתבין את הכל, וז"ש ישראל בשעת קבלת התורה נעשה ונשמע, היינו נעשה מקודם באמונה פשוטה וביר"ש, ועי"ז נשמע להבין.

ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר. אי' בגמ' ברכות (ו' ע"א) שמשרבע"ה שאל את הקב"ה הודיעני נא את דרכיך, מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, ואי' בספה"ק דתשובת הקב"ה היה וראית את אחורי, והכוונה דכל מה דעביד קוב"ה לטב עביד, ואף שבשעת מעשה נראה לעין שהוא דין, אבל לעתיד יתברר שהכל היה במישר ובצדק, וזהו ותחת רגליו כלומר בסוף דבר ותכליתו, רואים כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר, שהכל חסד ורחמים.

יקרה היא מפנינים וכל חפצך לא ישוו בה (משלי ג' ט"ו). י"ל עפ"י דברי הרמב"ם במורה נבוכים (סוף פרק נ"ט) על הגמ' (ברכות ל"ג ע"ב) ההוא דנחית קמיה דר' חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא וכו' והנכבד המתין לו עד דסיים כי סיים א"ל סיימתי לכולי שבחי דמריך וכו' משל למלך בשר ודם שהיו לו אלפי אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף עיי"ש, ולא אמר משל למלך בו"ד שהיה לו אלף אלפים דינרי זהב ומקלסין אותו במאה דינרים לפי שאז היה מורה משל זה כי שלמיותו יתעלה יותר שלמות מן השלימות הללו שמיחסים לו אלא שהם ממונם ואין הדבר כן כפי שהוכחנו, אלא דיוק משל זה הוא אמרו דינרי זהב ומקלסין אותו בשל כסף ללמד שאלה שהם אצלנו שלמיות אין כלפיו יתעלה מסוגם מאומה אלא כולם מגרעות ביחס אליו וכו' וה"ה גם אצל התורה הק' וזהו מה שסיים הכתוב שלא יטעה האדם שכיון שכתוב יקרה היא מפנינים א"כ עכ"פ יש איהו דמיון ביניהם רק שהתורה יקרה יותר ע"כ מסיים הכתוב וכל חפצך לא ישוו בה אין בכלל דבר בעולם שיהיה דמיון כהתייחסות לתורה"ק.

כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו (משלי ד' ב'). אפ"ל על פי דברי החת"ם סופר זצ"ל עה"פ (תרומה כ"ה ל"א) כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו שגם הקדמות לחידושי תורה צריך להיות ממנה מהמנורה הרומזת לתורה שהיתה בדרום והרוצה להחכים ידרים (עי' ב"ב כ"ה ע"ב) ולא משאר חכמות

כי נר מצוה ותורה אור (משלי י' כ"ג). נר הוא לשון יחיד, ואז הוא נקרא נר, ובגמ' תענית (ו' ע"א) עה"כ הלא כה דברי כאש נאום ה' לומר מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי וזש"א כי נר מצוה המצות טוב לעשות ביחידות ע"ד והצנע לכת עם ה' כמו נר שהוא לשון יחיד ותורה צריך ללמדו ברבים כמו אור אש.

עורי צפון ובואי תימן וגו' יבוא דודי לגנו ויאכל מפרי מגדיו (שה"ש ד' ט"ז). ידוע שצפון רומז לזהב כמש"כ (איוב ל"ז כ"ב) מצפון זהב יאתה ותימן דרום רומז לחכמה (עי' ב"ב כ"ה ע"ב) וכמו שאדם משתדל לטובת ממונו להוסיף ולהרבות כן צריך להתאמץ בחכמת התורה בהתלהבות וחשק ע"ד אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' (משלי ג' ג') ואז בודאי נזכה לביאת משיח צדקנו שבזכות לימוד התורה נגאלין כדאיתא בגמ' (כ"ב ח' ע"א) עה"פ גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם שפירשו עולא אם תנו כולם וכן רובן אם יהיו שונים ועוסקים בתורה כשיגלו בעמים עיין רש"י שם עתה אקבצם וזשה"כ עורי צפון כמו שהנך מתעורר לצפון לזהב צרכי עוה"ז כן יהיה ובואי תימן להגיע לחכמת התורה ואז בוודאי יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו פירות התורה והמצוות שעשו בחשקות

ובמתיקות ונוכה לגאולה ב"ב.

כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים (שה"ש ב' ג'). עצם תושב"כ גלוי הוא לכל העמים ואם ברצונם ללמוד אותה האפשרות בידם, סודות ופנימיות התורה ניתנה רק לישראל ורק הם זוכים להבין פנימיות התורה וסודותיה, והר"ת של תגלון פתגמין ותימרון חדושה הוא תפוח זה כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים.

רות

ישלם ה' פעלך אשר באת לחסות (כ"ב"ב) דוע שבעחון באמת מביא את הישועה כנאמר (תהלים י"ב ו') ואני בחסדך בעחתי באמת אז יגל לבי בישועתך ע"כ מתפללים בשמו"ע ולמלשינים אל תהי תקוה היינו שלא תהי להם הבעחון, וממילא לא יושעו. והנה בעחון שייך לומר בזמן שמבעיה לו הנותן, וחסיון הוא בלי הבעחה וזש"ה (תהלים קי"ח ה') עוב לחסות בד' מבעוח באדם היינו טוב לחסות אפ"ל בלי הבעחה בה' מבעח באדם בבחי' בטחון, ובגר לא מצאנו שום הבטחה מפורשת בתורה עכ"א בועז לרות אעפ"כ ישלם ה' פעלך אשר באת לחסות בבחי' חסיון בלי הבעחה וזה אפשר להעמים בכוונת המדרש אמר ר' חסא אשר באת "לחסות" ר"ל שבאת בלי הבעחה רק בחינת חסיון כנ"ל.

א"י עוד ישלם ד' פעלך אשר באת לחסות, ובמדרש כאן אמר ר' חסא אשר באת לחסות, ובספר פרשת דרכים (פרק י"ד) כ' כל הדרשנים היו תמהים מה ר' חסא מחדש בדבריוממה שכתוב בקרא, ואפשר לומר על פי דברי הרשב"א שט בטעמא דקיימ"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין ל"מ ע"ב), דכיון שהמצוות מעידין על מציאותו ואחדותו ית"ש ואסור ליטול שכר להעיד ליכא שכר בה"ע, ולעוה"ב שיהי' ומלאה האיין דעת ולא יצטרכו לעדות שפיר יקבלו שכר, והנה בשו"ע חו"מ (סי' ל"ד סעי' י"ט ברמ"א) נפסק שהאיסור לקבל שכר הוא רק כשכבר ראה העדות ורוצים לשלם לו שיבוא להעיד, אבל כשלא ראה כלל העדות מותר להתנות לקבל שכר כדי לילך לראות העדות, וזש"א בועז לרות ישלם ד' פעלך בעוה"ז ותהי משכורתך שלימה לעולם הבא מכיון אשר באת מתחילה לחסות ולראות העדות, וזה שמוסיף ר' חסא אשר "באת" לחסות מתחילה ומשום כך ישלם ד' פעלך אף בעוה"ז ולא אמרינן בכגון דא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא

החזה"ש יחדיו יהיה תמים אל כבוד ידי"נ האברך החרף ובקי משנתו זך ונקי, חו"נ המפור' מו"ה נפתלי הערציל ג"י וויס [אח"כ דומ"צ בק"ק וילהאויין].

אחדשה"ט ושת"ה באה"ר. זאת אומרת שהגעתי לפרק התקבל מכתבו אשר מלא על כל גדותיו בחיד"ת ואם כי טרידנא טובא וידי אינם ברשותי ברצותי מרחיב כאשר אותה נפשי בשגם נפשי יודעת מאד אפיסת ערכי באשר אינני רב גוברין כשמואל להיות בקי בהטיית שכלי, אף לא נהירין לי שבילי דנהר דעה עכ"ז למען למלאות רצוני אשיבהו כיד ה' הטובה עלי והוא ינחני בדרך אמת וזה החלי.

מדי עברי בין בתרי מכתבו וראיתי מש"כ בענין תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, אמרתי להביא לפניו דבר קטן שעלתה בדעתי לפום ריהטא בענין זה לתרץ קושיית הפני יהושע בקידושין מ"א והנוב". מדוע מהני לקדש ע"י שליח הא הוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים כיון שעד היום היתה מותרת לכל אחד ע"י הקידושין תאסר לכל העולם ע"י באחרונים שמתרצים קושיא זו בכמה אופנים, ואענה גם אני את חלקי בעהש"ת והוא.

הנה הש"ך בחו"מ סימן ק"ה סק"א חידש דבשליח בשכר אינו שייך לומר תופס לבע"ח כיון דאמרין דיד פועל כיד בעה"ב דמי א"כ אין כאן שליח עיי"ש שכן הוא דעת כל הפוסקים וא"כ כיון דברכה היא חשובה כעשרה זהובים עיין חו"מ סימן שפ"ב ומוכח להדיא מדברי הרמב"ם פ"ג מהלכות אישות הלכה ג' ומדברי המ"מ שם דאם מקדש ע"י שליח אזי השליח מברך ברכת אירוסין עיי"ש וא"כ הוי השליח בשכר שקנה אפילו במקום שחב לאחרים ועפ"ז היה לאל ידי לתרץ האי דגיטין י"א שהביא רק יען שנוכחתי מדברי הקצה"ח בס"י ש"ו סק"ז שמסיים שם דהברכה לא חשוב כשכר מטעם שמצות לאו ליהנות ניתנו עיי"ש, ומחמתו נסתר כל הנ"ל. לא רציתי להאריך וליישב הסוגיא בגיטין בדבר שאינו אליבא דכל כי כבר אמר רב חסדא באתרא דעייל ירקא ליטול בשרא וכוורי עיין שבת ק"מ וכמו שהמציא הקב"ה לו בשר בכל יום בי ציבי בלי שום טירחא כלל עיין יומא ע"ה ע"ב כן יעזור השי"ת לנו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא הרמזים בבשרא וכוורי שאינם תלויים ביגיעת האדם עיין מגילה ו' ע"ב.

ולמען שלא להניח הנייר חלק אמרתי להציע לפניו את אשר אמרתי לתרץ ג' קושיות במה שכתבתי לעיל לענין תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים בשם הש"ך דבשליח בשכר לא שייך זה וכן הקשה בישמח משה פ' עקב [ד"ה] והן הנה.

א) קושיא המפורסמת איך קנה משרבע"ה התורה בעד ישראל הא הוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים היינו שאר האומות עיין ע"ז ב' ע"ב ותופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה.

ב) מדוע נתעשר משה מפסולתן של לוחות שניות דוקא עיין נדרים

ל"ח ולא מהראשונות וטעמא בעי.

ג) לפרש מדרש ידוע, בשעה שאמר ליה הקב"ה למשה אנכי ולא יהיה פתח משה ובירך ברכת שלא עשני גוי,

ועפ"י הנ"ל ניחא דבאמת הקב"ה ידע שעתידין ישראל לעשות את העגל ואמרין בע"ז ע"ב שישראל לא עשו את העגל אלא להורות תשובה לרבים, והנה ידוע דעת הרמב"ן שבעבירה א' עושה ב' רעות שעובר על מצות המלך פוגם בעולמות עליונים ח"ו [ועיין ערבי נחל פ' ואתחנן] והנה להורות תשובה לרבים די במה שעברו ח"ו על מצות המלך ואינם צריכים לפגום בהקדושה כי זאת נעלם מעיני כל חי כמובן והנה הקב"ה שרוצה בטובת עמו ישראל שלא יפגמו בהקדושה ח"ו בלי שום צורך מה עשה בחכמתו ונתן התורה"ק ע"י שליח ויהיה תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים ויהיה לישראל דין פנויה ולא יהיה פגם בהקדושה וצויה שכל ישראל יעמדו במעמד הנבחר למען שידעו העולם שקיבלו עליהם התורה"ק וילמדו מהם אח"כ דרכי תשובה ומי כהחכם יודע פשר, ומשה רב"ה ברצותו לזכות את ישראל במתנה טובה כזו בירך ברכת שלא עשני גוי והוי שליח בשכר דברכה היא חשובה כעשרה זהובים וקנו ישראל ממילא התורה"ק כך סבר בתחילה אבל אח"כ כשעשו את העגל והתחיל מרבע"ה לעיין בכונתו של השי"ת מתחילה וראה שהצדק אתו שיש לישראל דין פנויה דברכה לא הוי כשכר כמ"ש הקצות החושן כמובא למעלה, טען לי צוית ולא להם שהם לא קנו כלל התורה הקדושה כנ"ל ומשו"ה שפיר ניחא דבלוחות האחרונות שרצה הקב"ה לזכות את ישראל בהתורה הקדושה באמת או א"ל למשה פסולתן יהיה שלך היינו שתהיה שליח בשכר ותפוס לכל ישראל דיד פועל כיד בעה"ב ולא היו צריכים ישראל לעמוד שם כי הוא זכה בעדנו את תורתנו הקדושה, והשי"ת יהיה בעוזרנו שנוכל לקיימה מתוך אושר ועושר וכ"ט ולהגות בה יומם ולילה מתוך הרחבת הדעת ותתרום קרנה וקרן ישראל במהרה.

והשי"ת יאיר עינינו בתורתו.

ידידו דושה"ט באה"ר ומברכו בכל מילי דמיטב ומצפה לישועת הש"י במהרה

הק' מנחם מענדיל בהרה"צ שליט"א